

Sur.

ॐ श्री Regn #0317

વીર માનસિંહ

નાટકનાં ગાયનો.

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બાપુલાલ બી. નાયક.

મુંબઈ ગુજરાતી નાટક મંડળીના માલિક

મારબી શ્રીએટર-વએદરા.

આવૃત્તિ ૨૭

પ્રજા પેર૨૦.

(સર્વે હક રચી પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્વાધીન)

સંવત ૧૯૮૨

સને ૧૯૨૬

મૂલ્ય ૦-૪-૦

૧૪૪૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
શ્રી કૌપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૨

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર:-બાપુલાલ ખી નાયક,
મોરબી થીએટર-વહોદરા.
છાપનાર:-બહુભાઈ રામભાઈ નાયક,
શ્રી "ન્યુ સમાચાર" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ-સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૬૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ વા. ર. ના. ગ. ટિ. ૨ -

વિષય ૧ - : ૨૦ ૧

પુરુષ પાત્રો.

માનસિક.....	શિશોહીનો રાજા
સામંતરાજ.....	રાજાનો અંગરક્ષક બાયાત.
અકબર.....	દિહીનો બાદશાહ.
સિયેહસાહાર.....	બાદશાહનો સેનાપતિ.
હામેશ્વર.....	રાજાનો
શાકર (ઘાયલ કવિ).....	જોષીનો વિદ્યાર્થી
રમતારામ.....	ઘાયલ કવિનો મિત્ર.
છેલભાઈ	જોષીનો પુત્ર.

તે ઉપરાંત સામંતો, મોગલ દરખાસ્તીઓ, લશ્કર, પ્રબળન, નટ વગેરે.

સ્રી પાત્રો

ચંદ્રબા.....	માનસિંહની પટરાણી
સુલદ્રા.....	એક નિરાધાર રાજપુત બાળા, બડી બેગમની આશ્રિત, માન- સિંહની નવી રાણી.
સુરંગી.....	તેની સખી.
બડીબેગમ.....	બાદશાહની માનીતી બેગમ.
સાધ્વી.....	બુદ્ધેશ્વરના જાગીરદાર.
નર્મદા.....	જોષીની સ્ત્રી.
પાર્વતી.....	તેની પુત્રી. ધાયલ કવિની પ્રિયતમા.

તે ઉપરાંત સખીઓ, દાસીઓ, રાજપુત વીરાંગનાઓ
બેગમો, કંચનીઓ વગેરે.

નાટકની રૂપરેખા.

મંગળાચરણ-વસ્તુ સૂચન.

પ્રવેશ ૧ જો.

સ્થળ:—દિલ્હીમાં જનાના હરખાર.

અભિમાનમાં છકી ગયેલી રાજપુત બેગમ બીજી સ્ત્રીઓ પાસે શુભામળીરી કરાવે છે, શુદ્ધ રાજપુત કન્યા સુભદ્રાની ટેક, બેગમનું ઉશ્કેરાવું, સુભદ્રાને નજરકેદ. શિરોહી પતિ “વીર માનસિંહ” પોતાને છોડાવશે એવી સુભદ્રાને શ્રદ્ધા. શિરોહીના રાજને લખેલી પ્રેમ પત્રિકાની પોતાની સખી સાથે વાતચીત.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ:—શિરોહીનો રાજમહેલ

રાજા માનસિંહ અને સામંતોનો સંકેત, રાજ-રાણી વચ્ચે પ્રેમ અને ધર્મનો ટુંક વાદવિવાદ. પ્રેમ કરતાં ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે એમ સમજાવી સુભદ્રાનું હરણ કરી લાવવા રાણીની સંમતિ મેળવી રાજા અને તેના અંગરક્ષક સામંતનું દિલ્હી તરફ પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ:—દિલ્હીમાં સાઠમારીનો સભામંડપ.

પિંજરામાં પૂરેલા વિકાળ સિંહને કાન પકડી બહાર લાવી જે શિકાર કરે તેને શીરપાવ. ઠોડીની હિંમત ચાલતી હતી. છુપા વેષમાં આવેલ શિરોહીના રાજાએ સિંહને મારવો જાહેશાહને શીરપાવ રાજાએ નહિ લેતાં અંગરક્ષકને આપવો. બેગમ માટે રાજાએ તિરસ્કાર ભર્યા શબ્દો બોલવાથી સભાનું ઉશ્કેરાવું, જાહેશાહે સર્વને શાંત પાડવા.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ:—શિરોહીમાં રાજ્ય જોષીનું ઘર.

જોષીના વિદ્યાર્થી ધાયલ કવિનું જોષી પુત્રી ઉપર ધાયલ થવું. તે અટકાવવા જોષીની ભયંકર ધમકી, ધાયલ કવિની ઘેલછા. પાછળથી ધાયલ જોડાનો મેળાપ.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ:—દિલ્હીના રાણવાસનો એક ભાગ.

સુભદ્રા અને સુરંગીને રાજા અને સામંતે દીવાલ કુદાવી ધીરા જાડીના રસ્તેથી લઈ જવાં. જંગમે ઘોડેસ્વારોને તેમને પકડવા તેમની પાછળ મોકલવા.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ:—દિલ્હી પાસે ગરાસીઆઓનું ગામડું.

પાછળ પટેલી દુકડી સાથે ગરાસીઆઓની મદદથી યુદ્ધ કરી તેણે ઘોડાની મદદથી સુભદ્રા અને સુરંગીને શિરોહી મોકલાવી દેવાં, પાછળથી રાજા અને સામંતનું શિરોહી જવું.

ટૂંકો.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.

સ્થળ:—શિરોહીનું ઉદ્યાન.

સુભદ્રાનાં લગ્ન માટે દાસીઓને ઉમંગ. ચંદ્રરાણીની ધર્મ્યા. સુભદ્રા અશુભ પગલાંની છે, અને તેના કર્મમાં વૈધવ્ય છે, તેમજ જે રાજ્યમાં તે રહે તે રાજ્યને તેમજ પ્રજાનો વિનાશ થાય એવી બનાવટી પ્રપંચના કુડળી ચંદ્રરાણીના કહેવાથી જોષીએ બનાવી છે તે રાજાના વક્ષ-દાર મંત્રી અને નગરશેઠ પાસે વાંચવા ચંદ્રરાણીએ જોષીને મોકલવો.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ:—લગ્ન મંડપ

કુડળીની હકીકત જણાવી સામંતો તેમજ પ્રજાજન લગ્ન અટકાવે છે અને નવી રાણી સુભદ્રાને રાજ્યમાંથી દૂર કરવા રાજાને ફરજ પાડે છે. રાજાની મનોદશા, પ્રેમ ને ધર્મનું હૃદયમાં ચાલતું યુદ્ધ છેવટે ત્યાગ અને મૂર્છા.

પ્રવેશ ૩ જો

સ્થળ:—દિલ્હીનો રાજમહેલ.

શિરોહી પર ચડાઈ લઈ બાદશાહ જાય છે, તે રાજ-પુતોના પ્રપંચમાં ફસાય નહિ તેવી બેગમે સેનાપતિને ચેતવણી આપવી, અને રાજાની રાણીઓને પકડી લાવવા હુકમ કરવો.

પ્રવેશ ૪ જો.

સ્થળ:—રાજજોષીનું ઘર.

ધાયણ કવિ મરી ગયો છે, અને તે જૂત થઈ પાર્વ-

તીના દેહમાં પેઠા છે, એવો ઢાંગ કરી જોધીને બનાવી
ઘાયલ જોડાનો પરણવાનો નિશ્ચય. છેવટે તર્કટનું ખુદ્ધું
પડ્યું. જોધીનું કૌશલ્યું. કાશી જઈ વિદ્યાન થઈ આવી
જોધી પુત્રીને પરણવાની ઘાયલ કવિની પ્રતિજ્ઞા.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ:--દેવીના મંદિર પાસેનો આશ્રમ.

બુદ્ધેશખંડના જંગીરદાર બાઈએ તેમની જંગીરો જાત
થવાથી આશ્રમમાં બાજાઓને યવિત્ર શિક્ષણ આપ્યું.
પાંચેના રણમાં પાણી વગર તરફડતા બાદશાહના પ્રાણને
બચાવવા ઘોરેસ્વાર પાણી લેવા આવ્યો હતો, તેને સુભ-
દ્રાએ સાડરીયા પાણીમાં લીંબુનો રસ નાખી મોકલાવેલ
છે, એ સનાયાર સાધ્વી બાઈને સુભદ્રાએ કહેવા, તેટલામાં
અકબરનું સિપેહસાહાર સાથે પોતાના પ્રાણ બચાવનારને
બક્ષીય આપવા આવ્યું. બાજાઓ, સુભદ્રા, સાધ્વી અને
અકબર વચ્ચે કેટલીક અર્થ સૂચક ચર્ચા. બાદશાહનું
અત્યંત પ્રસન્ન થવું અને કલ્યાણીના નામે યોગબતી
સુભદ્રાને પ્રાણદાન માટે ઈચ્છિત માગવા કહેવું. પ્રસંગે
માગીશ એમ કહેવાથી સુભદ્રાને બેઠી કહી પોતાના સિકકાને
રૂકો લખી આપવો.

પ્રવેશ ૬ થો.

સ્થળ:--શિરોહીનું ઉદ્યાન.

સાઠમારીના દરબારમાં શીરપાવમાં આપેલા વસ્ત્રો
સામંતે સુરંગીને ધારણ કરવા કહેવું, પ્રેમી જોડાનો
પ્રેમ વિનોદ.

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ:--રાજ્ય બાગ

સુભદ્રાના નિરંજનો સંતાપ મટાડવા, અને રાજાને
આનંદ વિલાસમાં લાવવા રાણીના પ્રયત્ન. રાણીની નિરાશા

સ્નેહ ભંગ થયેલી રાણીનો, સુરંગીએ પહેરેલા બાદશાહી પોષાક ઉપર મોહ, બાદશાહી વૈભવ લોગવવા લલચાવું. લડાઇની ખબર. મંદિરની સાધ્વી સાથે સુભદ્રાએ કલ્યાણી વેષે આવવું અને યુક્તિથી રાણીની માનીતી દાસીની જગ્યાએ રહેવું; રાજાએ યુદ્ધમાં જવું.

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ:—લડાઇનું મેદાન.

રાજપુતો અને મુગલો વચ્ચે પ્રચંડ યુદ્ધ. સેનાપતિ ને રાજા વચ્ચે ધર્મયુદ્ધ. રાજાના ધર્મયુદ્ધ ઉપર બાદશાહે પ્રસન્ન થવું અને બળે વખત જીતગી બચાવનાર સાથે સુલેહ કરવી. સેનાપતિની વિરૂદ્ધતા. સુલેહની શરતો માટે સખત માગણી. ન્યાયપ્રિય ધર્મી શાહે બીન શરતે સુલેહ કરી બેડી ફજરમાં કુચ કરવા હુકમ આપવો.

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ:—શિરોહીનો રણવાસ.

દિલ્હી જવા માટે રાણીની ઉત્કંઠા. પતિદ્રોહી રાણીને દાસી વેષે સુભદ્રાનો પ્રીટકાર. સુલેહના સમાચાર સાંભળી રાણીનું નિરાશ થવું. રણવાસમાં રાજપુત દાસીઓનો ખુદી તલવારે પહેરો રખાવવા અને તેના પર દેખરેખ રાખવા સુરંગીને સામંતે મોકલાવેલો સંદેશો.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ:—શિરોહીના રણવાસનો અંદરનો ભાગ.

પુરૂષ પોષાકમાં રાણીએ બાદશાહી છાવણીમાં જવા બહાર નીકળવું. દાસી વેષે સુભદ્રાએ અટકાવવાથી તેને ખંજર મારી પાછલી બારીએથી ઉતરી નાશી જવું. દેવીની પ્રેરણાથી અદૃશ્ય રીતે સાધ્વીએ આવી ઘાયલ સુભદ્રાને લોંચશ વાટે મંદિરમાં લઇ જવી. પાછળથી બાદશાહી છાવણીમાં રાણીનું જન્મ પહેાંચવું. બાદશાહે રાણીને દિલ્હી

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.

સ્થળ:—નટ લોકોનો ઉતારો.

રાજના વિદ્યાસુ અને વર્ષાસન ખાનાર નટ વીરોની વફાદારી. જીવના જોખમે રાજને પોતાના ટોળામાં છુપાવી નટ વેપે દિલ્હી જવાનો ઠરાવ.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ:—જોષીનું ઘર.

રમતારામ અને ધાયલ કવિનો સંકેત પાર્વતીને સંભળાવેલો. સ્ત્રી પેષે રમતારામને કાશીના પંડિતની પુત્રી તે પોતાની સ્ત્રી છે એમ કહી જોષી મહારાજને સોંપી ધાયલ કવિનું બહાર જવું. જોષીના પુત્ર હેલશંકરનું પંડિત પુત્રી (રમતારામ) ઉપર મોહીત થઈ નસાડી લઈ જવું. પાછળથી ધાયલ કવિએ આવી પોતાની સ્ત્રી માગવી. બધાનો ગભરાટ. ધાયલ કવિએ ઉશ્કેરાઈ ફરીયાદ કરવા જવાની ધમકી આપવી. જોષીએ આખરે બચાવવા પંડિત પુત્રીને બદલે પોતાની પુત્રી પાર્વતીને ધાયલ કવિ સાથે પરણાવવી. વરવધુને લઈ માતાજીનાં મંદિરે સર્વેનું દર્શનાર્થે જવું.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ:—દિલ્હીમાં બેગમનો મહેલ.

બાદશાહના મુખેથી શત્રુરાજનાં વખાણુ સાંભળી બેગમનું ખીજવું અને રાણીને પતિ તરફ માન થવું. રાણીને હુંડી બનાવવા બેગમનો નિશ્ચય જોઈ રાણીનો ગભરાટ. બેગમ અને રાણી વચ્ચે ઝઘડો. રાણીને ખુશી કરવા જનારી મહેલ આગળ દોર નાંખી ખેલ કરાવવાની ઝોઠવણુ. રાણીનો અત્યંત પશ્ચાતાપ.

પ્રવેશ ૪ મો.

સ્થળ:—જનાની મહેલનો પાછલો ભાગ.

નટની રમત, નટ વેષધારી રાજાનું રાણીને ભેષ ઉશ્કે-
રાવું. રાણીને પતિનું ઓળખાણ. બેગમની શંકા. રમત
બંધ કરાવી બેગમનું ચાલ્યા જવું. નટને લઈ દિલ્હી છોડી
જવા સામંતને રાજાની આજ્ઞા, અને દોર ઉપરથી રાણીના
મહેલમાં જઈ તેને ઉપાડી લાવવા નિશ્ચય.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ:—જનાનાનો એક ભાગ.

રાણીનો હૃદયદ્રાવક પશ્ચાતાપ. રાજાનું આવવું રાણીને
ચચન ખાણના પ્રહારો. રાણીનું રૂદન. અપરાધ માટે સજા-
માં સજા શિક્ષા ભોગવવાની કબુલાત. બેગમનું આવવું.
રાજા રાણી કેદ.

પ્રવેશ ૬ મો.

સ્થળ:—દેવીના મંદિરનો આગલો ભાગ.

સ્ત્રી વેષે રમતારાંમ અને ભેષી પુત્રની ગમ્મત. ભેદનું
પુલ્લું પડવું ભેષી મહારાજના મનનું સમાધાન. સુલદ્રાને
સુરંગીનો મેળાપ. સામંતનું લશ્કર લઈ દિલ્હી જવું. માધ્વી
માતાની સલાહ. દર્શન કરવા આવેલા ભેષી પાસેથી સુમ-
દ્રાની કુંડળીની ખટપટ ખુલ્લી થવી. સર્વેનું દિલ્હી તરફ
પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ:—દિલ્હી દરબાર.

રાજાનો ન્યાય. બેગમનો તિરસ્કાર. રાજાએ તેની
સ્થિતિનું લાન કરાવવું. ખળાત્કારનાં લગ્ન તેમજ લગ્નનાં
હક્ક. રાજાના અને ચક્રવર્તીના ધર્મની ચર્ચા. ખાદશાહનું
શાન્ત થવું. બેગમનું ઉશ્કેરાવું. સાઠમારીના દરબારમાં પાતાને

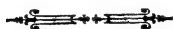
હલકી કહી કરેલા અપમાન માટે ન્યાય માંગવો અને સુભદ્રા સાથેનાં લગ્ન અટકાવી બાદશાહની આબરૂ હલકી પાડી તેની સજા માટે સુભદ્રા સાથે બાદશાહના નીકા કરવાની યોગમની હઠ. સુભદ્રાની બાદશાહને વીનવણી અને બેટી કહેલીના બાદશાહ બાપ છે એમ કહી દેવી મંદિરના આશ્રમની યાદી આપી સિદ્ધાવાળો રૂઝો બતાવવો. જોષીના તર્કટર્ક પુલ્લું થવું. તરસે તરફડતા પ્રાણ બચાવનાર પોતાની બેટી સુભદ્રાનો હાથ બાદશાહે રાજાને સોંપવો, અને વાજતે ગાજતે જન જોડાવી શિરોહી વિદાય કરવાની બાદશાહની ઇચ્છા. રાજા અને બાદશાહ વચ્ચે મિત્રતા. અને રામ રહીમની સ્તુતિ સાથે નાટકની પૂર્ણાહુતિ.

॥ પરમાત્માને નમઃ ॥

વીર માનસિંહ

નાટકનાં ગાયનો

મંગલાચરણ

બાળાઓ—

રામ રત્ન પ્રીતથી સીતાપતિ રામ રત્ન પ્રીતથી
 ભક્ત વત્સલ પ્રભુ નાથ દયાળુ ઉર ધરો વિનતી—સીતા
 બીડ ભંજન ભયહારક સ્વામી
 વિન્ન વિદારો આંતર્યામી
 કાર્ય સિદ્ધિ કરો આપ અમારી,
 દુર કરો વિપત્તિ—સીતા

બાળાઓ—

૨

જય જય ગરવી ગુજરાત અમારી જય ગરવી ગુજરાત;
 દીપે અરૂણ પ્રભાત અમારી જય ગરવી ગુજરાત.
 ધ્વજ પ્રકાશશે ઝળઝળ કુસુમી પ્રેમ શૌર્ય અંકિત;
 તું ભણુવ ભણુવ નિજ સંતતિ સહુને, પ્રેમ ભક્તિની રીત;
 ઉંચી તુજ સુંદર જાત—અમારી
 ઉત્તરમાં આંબા માત, પુરવમાં કાળી માત,
 છે દક્ષિણ દિશમાં કરંત રક્ષા કુતેશ્વર મહાદેવ;
 ને સોમનાથ ને દ્વારકેશ એ પશ્ચિમે કેશ દેવ.
 છે સહાય મા સાક્ષાત—અમારી

નદી તાપી નર્મદા જોઇ, મહી ને ખીજી પછી હોય,
વળી જોઇ સુભટના જુદા રમણ ને રતનાગર સાગર;
પર્વત ઉપરથી વીર પૂર્વજો દે આરીષ જયકર,

સંપ રહોયે સહુ જાત—અમારી૦

તે અણુહીલવાડનાં રંગ તે સિદ્ધરાજ જયસિંગ,
તે રંગ થકી પછી અધિક સરસ રંગ થશે સત્વરે માત;
શુભ શુકન દીસે મધ્યાન શોભશે વીતી ગઇ છે રાત,

જન ધુમે નર્મદા સાથ—અમારી૦

(કવિ નર્મદ)

બેગમ—

૩

આવો મારા દિલ ચમનના છુલછુલ પ્રિય આવોને
હારે મુરઝાય આ દિલ પ્રીતથી ખીલાવોને —આવો૦
અસહ્ય ત્રાસમાં તરફડી જળ વીણુ માછલી જેમ,
બે ઘડીના વિયોગમાં તલપું હું પછી તેમ,
વારું પર તમ પર મન મારી આંખોના

રોશન જીવન જતન આવોને—આવો૦

સુભદ્રા—

૪

મિથ્યા અભિમાન ધારે છું માનવી મિથ્યા અભિમાન ધારે,
પાંદડું ન હાલે પ્રભુ વિના હું પદના મદમાં;

ખાલી મૂરખ મરડાયે—મિથ્યા૦

પાપ પુણ્ય પેટ્ટે ભવે થયાં હશે જે જે,
લોગવીયે આ ભવ મહીં કમે કમે તે તે;
પુણ્યનું કળ ધન સાહયણી, ઉપજાવે અતિ સુખ,
પુરણ થયે આવે પછી પાપતણું કળ હુંઃખ.
વૈભવના મદમાં છડીને બને અંધ દીનપર ત્રાસ વર્તાવે,
નીતિધર્મ પુણ્યને વિસારે પછી પાપ કળ હુંઃખ જ્યારે આવે;
પટકાય પાપી ત્યારે પામરજન પીડાયે,

પાપ હુંઃખ ભારે—મિથ્યા૦

સુભદ્રા—

૫

દાદ મારી લેશે દીનદયાળુરે, મહેર કરશે માધવ એ માયાળુ.
 રાખી દ્રોપદીની લાજ, જેણે ભક્તોને કાંજ;
 ગાયો ચારી કીધું છે ગોવાળું —દાદ૦
 દુવળને તાર્યા પ્રહલાદજી ઉગાર્યા,
 ગિરધારી બ્રજવાસીઓ બચાવ્યા; મને એનો આધાર,
 કદ દશે કિરતાર, મારો કૃષ્ણ અનંત કર્ણાળુ—દાદ૦

ચંદ્રબા—

૬

કુમુદી કરમાય સદા
 શશિને નિરખ્યા વિના
 પિયુ વિણ પ્યારી પીડાય
 જલ વિણ મીન જીવે ના વિણ પ્રાણ ના રહેતન.
 તેમ આ વિરહજી સુગાય —કુમુદી૦

૭

માનાસહ—પ્રેમ સરોવરમાં પ્રિયે, પ્રેમ લહેર ભરપુર;
 • હંસ હંસી પ્રેમી—યુગલ, તરે બની મશગુલ.

ચંદ્રબા— પ્રેમી પ્યારાં પંખીડાં,

સાહેલીઓ—થાય જરાય ન દૂર;

ચંદ્રબા— પ્રેમી પ્રેમ થકી જીવે,

માનસિંહ—પ્રેમ પ્રાણનું નૂર.

ચંદ્રબા—

૮

પ્રિયે લખું કે શું લખું કર્યા હબાર વિચાર;
 જ્વનિ થયો અંતરથકી, મારા પ્રાણાધાર.

*

*

*

બોલાવી કહી પ્રિયતમા, સ્વપ્નામાં દઇ દાથ;
 વરી ચુકી હું ત્યારથી, માનસિંહ મહારાજ.

*

*

*

ભેગમ પરણાવે મને, બાદશાહની સાથ;
દિલ્હીના રણવાસમાં, બહારે આવો નાથ.

*

*

*

અબજા હું પરવશ પડી, મુલદ્રા ક્ષત્રિય જાત:
સિંહ મને ઉગારશે, પ્રેરે અંબા માત.

અંદ્રબા—

૯

માથું એક પ્રણય તમારોરે,
અન્ય ન દાવો અમારોરે —માથું
અલંકાર કે ધન ના જોઈએ,
વિલાસ વૈભવપર ના મોહીએ;
સદા અમી નજરે નિહાળોરે —માથું

ઘાયલ—

૧૦

ઘાયલના છે ભોગ ! કોઈ ઘાયલ થાશે નહીં;
જળરો વળગે રોગ, જીવ લેતાં છુટકો કરે.

*

*

*

ઘાયલને નહીં લાન, ખાન પાન બાવે નહીં;
નહીં શુદ્ધિ કે સાન, સુઆ છીએ કે જીવતા.

*

*

*

ઘાયલને છે રંગ, ઘાયલ છે શાહ બાદશાહ !
જીવે જીવન જંગ, જો સામે ઘાયલ મળે.

પાર્વતી—

૧૧

ઠેલા આવજો વાલીડા, ઠેલા આવજોજી;
રૂડા કહાવજો સંદેશા રૂડા કહાવજોજી.
ઠાકાની ઝીણી મલમલ, દેશી રંગે રંગાવજોજી;
અમકંતી તારા ટીપકી, ટંકાવજોજી.
ચુડી હાથીદંત તણી કોરાવજોજી,
કીનખાખ ચોળીયે ધુધરીયો મૂકાવજોજી;
માગ્યું લાવીને રંગીલા રીઝાવજોજી-ઠેલા

મુખીયો—

૧૨

આખલડીમાં મહન તણી આભરી પુમારી ભારી છે,
ઘાયલ કરનારી લોખીને આ તો નયન કટારી છે;
રૂમઝૂમ રૂમઝૂમ ચાલ ચટકતી મન હરનારી તારી છે.

—આંખલડી,

મોહક મૂરતી મહશ્વી જરતી મન વશ કરતી 'યારી છે,
મુલદ્રા—જરે તું કગારી તું કુતારી તું, તારી ફેક
લવારી છે.

મુખીયો—આ જીવાનીની જીમારી છે. —આંખલડી,

મુલદ્રા—

૧૩

હલકી નાર જરે તું, સતાવે શું સુજને તું;
કુમાવ્યું તેં કુળતું નામ, જીવે શું મરી જાતું.
મદમાં અંધ જનીને તેં તો કાળો કેર ઘણો વર્તાવ્યો.
ચાહ લલા ઉંચા મનના ને, પરવશ કરી તેં બહુ નચાવ્યો
અખજાના વૃત લંગ કરાવ્યાં,
જાત ભાઈનાં લોહી રેડાવ્યાં;
કાળ સુખી છે તજને શુ, લાખવાર છે શુશુશુ.

અંક ૨ જો.

સખીઓ—

૧૪

આવો આવો પ્રિય સખીઓ આવો,
 સાથે સાથે સહુ સામગ્રી લાવો. —આવો
 કુલ ચુંટી સૂત ચુંથી હાર ગજરાવેણી બનાવો,
 નવનવા અલંકાર સજાવી નવી રાણીને રીઝાવો—આવો

કંચનીઓ—

૧૫

જળ ભરવા કેમ જાઉં, આ છેલ મને સતાવે;
 એ પુઠે પુઠે આવે, વળી સાન કરી બોલાવે—આ છેલ
 મારગડો રાકી ઉભોરે, છલુકો નવ ગણુકારે;
 છેક નઠારી કરે એ છોકો, નિર્લજ નેણ નચાવે—આ છેલ
 તરછોડી આગળ ચાલું ત્યાં વેધક વેણ વગાડે;
 રીસ કરે પણ હસી જવાયે મનહર મન લલચાવે—આ છેલ

બાળાઓ—

૧૬

હાલો શીયળ ધર્મ સાચવોરે જાહેન;
 એજ ધર્મ આપણા ઉદ્ધારનોરે જાહેન —હાલો
 મોંઘો માનવ દેહ આવીયોરે જાહેન;
 સત્ય નીતિ ધર્મથી અજવાળજોરે જાહેન —હાલો
 સતીનો મહિમા શ્રેષ્ઠ છે, દેવ અસુર પણ ગાય;
 સતી પતિ પદ સેવે સદા, કષ્ટ ન પામે કદાચ.
 પતિવ્રત હીરો જાળવે, ગૃહલક્ષ્મી ગુણવાન;
 સંતતી સારી પામતી, પ્રભુને એ પ્રિય પ્રાણ.
 નારી તણા ધર્મ સહુ જાણજોરે જાહેન,
 પાણીને ઉભય કુળ તારજોરે જાહેન;
 એજ ધર્મ આપણા ઉદ્ધારનો રે જાહેન —હાલો

ખાગાઓ—

૧૭

હિંદ ભૂમિ છે માત્ર અમારી, પ્રભુ અમારો તાત
 માનવ જાત વસે આશ્રમ તે, બધા અમાના જાત.
 પ્રજા અને રાજા છે બન્ને, એક એકના દાસ;
 ધર્મ ભૂલે રાજા રૈયત તો નક્કી થાય વિનાશ.
 જીવન તો જાગા દિવસ, સાંજી પ્રભુ શકતો નથી;
 અન્યાયથી જે રાજ્ય કરતો, રાય એ ટકતો નથી.
 માની પ્રજાને તુચ્છ જે, નૃપ ગર્વથી કુલાય છે;
 તે જાણતો નથી ગાંધી કીડી, સાપ તાણી જાય છે.
 આંખ ઉઘાડી જુઓ બાદશાહ! કાણુ રાંક ને રાય ?
 માટીની કાયા છે સહુની, માટીમાંજ સમાય.

ખાગાઓ—

૧૮

તમારું તમને મુજારક, અમારું અમને સારું છે;
 જેવું હોય તેવું પણ અમારું, તમથી પ્યારું છે—તમારું
 મીઠા જળની માછલી, ખારા જળમાં જાય મરી;
 સાગર જીવ જીવે સાગરે, ભલે નીર ખારું છે—તમારું
 દ્વીપક તેજ અધિક સૂરજથી, પતંગની નજરે;
 સૂરજથી ન રીએ એ, ભલે દ્વીપમાં બળનારું છે—તમારું
 દેશ અમારો ધર્મ અમારો, જે જે અમારું છે;
 અમારું એટલું અમને બહાલું બીજું અકારું છે—તમારું

સુરંગી—

૧૯

અમે તો પ્રેમનો પોષાક પહેર્યો રે પ્યારો,
 સાંકળ સનેહની કંઠે ધારી પ્રીતિનાં પટકુળ.
 નેહ તણી આ નથની પહેરી એ શણગાર અમૂલ્ય;
 કદીએ કરીએ નવ ન્યારો—અમે
 પ્રેમ અમારો પરમેશ્વર ને પ્રેમ અમારો નાથ,
 અંતર નહીં પીયુ પીયા પ્રેમમાં, પ્રેમ નાવમાં સાથ;
 તરીકું આ ભવજળ ખારો—અમે

મુરંગી—

૨૦

ધીમે ધીમે ચાલ ચાંદલીઆ ધીમે ધીમે;
 લાંબાવજે આ માઝમ રાત, શીતળીઆ ધીમે ધીમે.
 દિન ઘણેરે આવીયા, કંઈ વિદેશી ઘેર,
 અમૃત ઘડી વધારજે, જોજે કરતો ઝેર;
 વધુ શું કહું મુખે વાત, બીરલીયા ધીમે ધીમે.

ચંદ્રમા—

૨૧

સુંદર સ્વામી સુખળી ઝુલાવું મમ પ્રાણ હીડોળે
 વિવિધ ફૂલોની બીછાવી મેં શેયા;
 ચંદન અત્તર મુવાસે વ્યત્ત વ્યવ્યગ ડોકે,
 મનહર મુખ મધુર મલકાયે
 લોચન મહલર જોઈ મન માહું આ મોહિ —સુંદર૦

ચંદ્રમા—

૨૨

ખ્યાલા પીયો પીયો પ્રેમના રંગીલા ખ્યારા રે,
 સ્વાદે મીઠા મીઠા એ સ્વાદે મીઠા મીઠા;
 લાગશે નણુંદ વીરા વહાલારે —ખ્યાલા૦
 દ્રાક્ષ મીઠીનો અર્ક ઉતાર્યો, પ્રોતિ રસે મેળવ્યો;
 જુગતે જતને રંગ બેઠો મળનો, રે રંગ બેઠો મળનો,
 ખ્યારી તણા દિલનો ચાખો લહેરી લાલારે —ખ્યાલા૦

વડારણો—

૨૩

ધુમજે જંગમાં મતવાલા,
 ભવાની જય બોલીરે બજવાળા—ધુમજે૦
 વીર હાકથી ધરણી ધ્રુજવો અરીડગ થથરાવો,
 બાલાં બરછી અસીકર ધરીને, દુશ્મન સંહારો;
 આશીષ એ અમારીરે ઝટ ફળે,
 વિજય કરી વરજે જરમાળા —ધુમજે૦

ચાંદ્રબા—

૨૪

હિલ લલચાય આ સુખ સાધનો જોઇ,
જોઇ સુર ભુવેન પશુ જાયે શરમાઇ;
વૈભવ પરમ ભોગ બેગમ રંગ સહુ માણે,
માણ્યું ન મેં સુખ કંઈ, ધિક્ક આવી જીંદગાની—દિલ

સુભદ્રા—

૨૫

છે નાર કુલટાનો ક્યાંહીન છુટકારો,
આવી મતિ શુ નીચ ધારો વિસારો (૨)
ક્યાંહીન છુટકારો—છે નાર
ભૂલી જે ભરથારને, પર નરને ચાહ્યે,
સુખ સંતતી ધન ખોઈને, નરકે જો જાયે,
શાને ખગાડો જન્મારો સુધારો સુધારો —ક્યાંહીં
જે ઘરમાંહી હોય છે, પતિ પત્નીને પ્રેમ,
વધતી લક્ષ્મી પળપળે, થાય કુશળ ને ક્ષેમ;
આવ્યો માનવ દેહ સારો વિચારો વિચારો —ક્યાંહીં

અંક ૩ નો

નટલોકો—

૨૬

આવો ખેલ જુઓ નટરાજ તણાં,
 કંઈ મહેનતમાં નથી રાખી મણાં;
 રીઝવીયા અમે તો ભૂપાળ ઘણા —આવો૦
 હું ખરે ખેલાડી બન્યો, સન્યો રે ભાઈ સન્યો,
 આંખ બાંધી દોર સાંધી નવા રૂપ ધારી;
 ટાળી દઇએ ભ્રમણા—આવો૦

પાર્વતી—

૨૭

તારા મુખડેથી મોહી હું તો વાલીડા,
 નેણું ઝેટકેથી ધાયલ હું છું છેલ્લડા —તારા૦
 તન મન મેં અપ્યાં પ્રાણ કર્યા તુજ પર કુરબાન,
 બાલપણની પ્રીતડી લાગી ન છુટે કદી પ્રિય પ્રાણ;
 પ્રેમ ચટકે કીધી તેં ઘેલી ઘેલ્લડા . —તારા૦

પાર્વતી—

૨૮

મારા બહાલા પિતાએ, મન માન્યો સ્વામી શોધારીએ,
 મારી બહાલી માતાએ, ગુણવંત કંથ વધાવીએ —મારા૦
 મારે સસરે છે સારે, કીમતી ઘરેણાં લાવીએ;
 અહાવો કંથ કોડીલો રૂપાળો, મારેમન લાવીએ—મારા૦

ચંદ્રબા—

૨૯

બધું હું પાપ અંગારે નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ,
 દબાઈ દુઃખના ભારે નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ;
 તજીને પંથ કુલવાડી ગઈ બાવળતણી ગાડી,
 લોકાયા કંટકો કારી નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ;
 ડગી ગઈરે પતિ મૃતથી થઈ છું બ્રહ્મ હું મનથી,
 હરાઈ હાય આ જીવંતી, નથી શાન્તિ નથી શાન્તિ.

સુભદ્રા—

૩૦

વચન આપ યાજજો, નીતિને સંભાળજો —વચન०
 મંદિર આશ્રમ આવીયા પીધાં સાકર નીર,
 સિકકો દઇ બેટી કહી, ભૂલ્યા શું ભડવીર !
 લેખ આ નીહાળજો—વચન०

*

*

*

અશુભ યગલાંની ઠરી, ભરમાયા શિરતાજ;
 તર્કટ બેશીએ કર્યું, પુછી જુઓ મહારાજ !
 બહેમ સહુએ ટાળજો—વચન०

સર્વે

૩૧

રામ રહીમ બાજે મુસ્લીમ, હિન્દુભાઇઓ મળીને પ્રેમથી
 નામ જુદાં યજ્ઞ ઇશ્વર એક છે, લેહ ટાળો મનથી—રામ०
 એકજ તાતનાં બાળક આપણ, માતૃ ભૂમિ ભારતી;
 સંપથી સેવીએ ધનધાન સુખ, આરોગ્ય વિજય,
 રામ આપો રહેમથી—રામ०

— જાહર ખખર —

નીચે લખેલાં પુસ્તકો મુળપ્ર ગુજરાતી નાટક મંડળીનો નામ પુસ્તકો હોય ત્યાંથી રોકડી કીમતે મળશે. વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નહીં.

૧ સૌભાગ્ય સુંદરી.	૩૪ નળ હમયંતી.
૨ વિક્રમ ચરિત્ર.	૩૫ લલિતા દુઃખ દર્શક.
૩ કામલતા.	૩૬ લક્ષ્મણપતિનો રમણ.
૪ મધુ ખંસરી.	૩૭ સંગતનો રંગ.
૫ સુધાચંદ્ર.	૩૮ દાગે હસરત.
૬ રમેહ સરિતા.	૩૯ નેક અંતમ.
૭ મેઘ માલિની.	૪૦ ભુગલ ભુગારી.
૮ આનંદ લહરી.	૪૧ નંદખત્રીસી.
૯ પ્રતાપ લક્ષ્મી.	૪૨ નવલશા હીરણ.
૧૦ કુલીન કાન્તા.	૪૩ ચંદ્રભાગા.
૧૧ હરિશ્ચંદ્ર.	૪૪ વસંત પ્રભા.
૧૨ કનકતારા.	૪૫ સંગતનો રંગ.
૧૩ કુંદલાગા.	૪૬ વિશ્વલીલા.
૧૪ ચંદા. ૧૫ રાજખીન.	૪૭ તિલરમે હલ્દીત.
૧૬ મેવાડનો પ્રતાપીચંદ.	૪૮ કૃષ્ણ ચરિત્ર.
૧૭ કુંભી ભાઈ બહેન.	૪૯ દેવકન્યા.
૧૮ પ્રેમકળા.	૫૦ નવલ કુસુમ.
૧૯ માનસિંહ-અભયસિંહ.	૫૧ ખાન્દાને ગુલ.
૨૦ મુળરાજ રોહાંકી.	૫૨ રામ રતન.
૨૧ સુંદર વેણી.	૫૩ શકુંતલા.
૨૨ રમિકમણી.	૫૪ ભદ્રાભામિની.
૨૩ બારિસ્ટર.	૫૫ વિમળા.
૨૪ રામ ચરિત્ર.	૫૬ હોંસીલી હીરા.
૨૫ જયરાજ.	૫૭ શ્રી દેવી.
૨૬ પુણ્યસન પુષ્પાવતી.	૫૮ કનક કિશોરી.
૨૭ નૃસિંહાવતાર.	૫૯ ગુમાન તારા.
૨૮ તિલક કુમાર.	૬૦ નાગમતિ.
૨૯ કરણુ વેલો.	૬૧ જાહરી અંગુશ્ઠરી.
૩૦ વીર મંડળ.	૬૨ સૌભાગ્યનો સિંહ.
૩૧ મોહિની.	૬૩ સાગ્ય લક્ષ્મણ.
૩૨ જાહંગીર શાહ જાહર.	૬૪ ભારત સંતાન.
૩૩ અનખ કુમારી.	૬૫ વીરુ માનસિંહ. ૬૬ નરજહાન.

આપણા બી. નાયક.

મુળપ્ર ગુજરાતી નાટક મંડળીના માલિક

